

GDK: 853 (497.12)

Še enkrat: Z zamudo, pa vendar - novi slovenski standard za hlode

Marjan LIPOGLAVŠEK*

Borut Bitenc je v 10. številki Gozdarskega vestnika iz leta 1997 objavil članek s podobnim naslovom. Sedaj se je vendarle končno uresničila njegova želja na koncu članka, da bi bil standard sprejet.

Na svojem sestanku 25. februarja 1998 je tehnični odbor LII "Les in lesni izdelki" pri Uradu za standardizacijo in meroslovje RS dokončno sprejel predlog SIST - 1014 "Gozdni lesni proizvodi - Hlodi iglavcev". Standard določa področje uporabe, drevesne vrste, mere, razvrščanje, kakovost, izdelavo, dobavo, poimenovanje in označevanje hlodov vseh iglavcev. Standard je originalni standard, ki po načinu določanja značilnosti hlodov sloni na nekdanjih jugoslovanskih standardih (JUS) hlodov za različno uporabo. Bralac bo lahko našel številne podobnosti, zlasti toleranc napak, če bo primerjal objavljeno tablico z znanimi tablicami za razvrščanje po JUS. Bistvena novost pa je, da povsem opušta razvrščanje hlodov po namenu uporabe (hlodi za furnir, žagovci) in jih razvršča v kakovostne A, B, C in D razrede. Prvi predlog takega standarda je bil pripravljen in objavljen v obliki tablice v Gozdarskem vestniku že leta 1992 (LIPOGLAVŠEK 1992). Bitenc (1997) pravi, da predlog ni dosegel ustreznih potrditev, vendar so bila sedaj končno le sprejeta njegova izhodišča in tudi sprejeti standard se ne razlikuje bistveno od tedanjega predloga. Ob usklajevanju med lesarji in gozdarji v delovni skupini WG 1 - "Gozdni lesni proizvodi" je bil nekoliko povečan minimalni premor hlodov najslabšega kakovostnega razreda D, spremenjene nekatere tolerance napak (napak oboda, razpok) in ob primerjavi s predlogom evropskega standarda prEN 1927 ponovno dodani kriteriji za zavitost, obodno rjavost in modrino.

Novi slovenski standard SIST 1014 ima dva namena: **poenostaviti kakovostne zahteve in približati se evropski standardizaciji**. Razvrščanje po kakovosti je enostavnejše, ker je treba upoštevati manj napak, ali pa so združene v skupine (napake srca, napake oboda). Približevanje evropski standardizaciji naj bi bilo doseženo s tem, da opušta razvrščanje po namenu uporabe. Partnerji pri prometu z lesom se lahko seveda za posamezne namene uporabe dogovorijo za ostrejšje

ali blažje zahteve znotraj posameznega kakovostnega razreda ali za povsem drugačne zahteve. Standard ne more biti obvezen, saj okrogli les ne ogroža zdravja ljudi in okolja, kjer so danes še močni temeljni predpisi, ki lahko proglasijo nek standard za obveznega. Torej ta novi standard ne nadomešča (kot pravi Bitenc) jugoslovanskih standardov z obvezno uporabo, ampak je le pripomoček za krojenje, razvrščanje in trgovino s hlodi iglavcev.

Zakaj pa ne povzamemo kar takoj evropskega standarda, saj ga bomo morali, ko bo Slovenija v Evropski uniji. Evropski standard za hlode iglavcev še ni sprejet, predlog zanj pa vsebuje drugačne načine ugotavljanja in merjenja napak, kot ga poznamo že dolgo pri nas, predvsem pa še dolgo ne bo uveljavljen v praksi. Predlog evropskega standarda za hlode iglavcev prEN 1927/1-3 je nastal že leta 1995. Ko smo pričakovali, da ga bodo sprejeli kot evropski standard, se za to niso mogli sporazumeti in so ga v letu 1997 spremenili v predlog predstandarda ali poizkusnega standarda prENV 1927. Torej je šel v postopku sprejemanja velik korak nazaj. Razlike med evropskimi državami so zelo velike, tako pri merjenju napak, kot tudi pri kriterijih za razvrščanje okroglega lesa. Razlike so očitne tudi med posameznimi predeli znotraj držav. Predlagani evropski predstandard (francoski AFNOR ima sekretariat tehničnega odbora 175, delovna skupina 4 pa ima sekretariat v Belgiji in Švici) vsebuje še več kriterijev za kakovost kot na primer nekdanji JUS, torej sploh ni enostaven in primeren za hitro razvrščanje hlodov (na primer pri nakladanju na kamion ali pri sortiranju na centralnih skladiščih). Naš sprejeti standard pa je vendar prvi korak pri prilagajanju evropskemu načinu standardizacije in ne slepo privzemanje tamkajšnjih "dokončnih" rešitev. Da bi videli razliko in za morebitno iskanje možnosti prodaje okroglega lesa na evropski trg (bolje je upoštevati uzance posameznih držav) ta predlog predstandarda prENV-1927 objavljamo v obliki tablice. Vidimo lahko, da standard nitna določil o merah okroglega lesa. Velja torej za ves okrogli les in ne samo za hlode. To pomeni, da je poleg razvrščanja po kakovosti nujno še razvrščanje po merah (dimenzijah) oziroma upoštevanje standarda za tako klasifikacijo EN 1315:1997; [EN (175.4102)]. Ker dimenzije močno vplivajo na uporabnost hlodov, bi morali tudi v

* Prof. dr. M. L., dipl. inž. gozd., BF Oddelek za gozdarstvo, Večna pot 83, Ljubljana, SLO

Iz domače in tuje prakse

Sloveniji hkrati s klasifikacijo po kakovosti uporabljati tudi razvrščanje po dimenzijah zlasti debelini. Za to pa moramo čimprej sprejeti ustrezen slovenski standard. Do tedaj pa lahko uporabljamo za razvrščanje po debelini obstoječi jugoslovanski ali evropski standard.

Zakaj je trajalo 5 let od prvega osnutka do sprejetja standarda? Najprej je očiten premajhen interes partnerjev, tudi obeh združenj (gozdarstva in lesarstva) za urejen promet z lesom. Vsak hoče imeti to področje urejeno po svoje, partnerja menita, da v "kalnem" oba več ujameta in obstoji prastraš pred "obveznostjo" standarda, za katero je bilo treba v preteklosti toliko naporov, da smo jo obšli. Pa tudi administrativni mlini Urada za standardizacijo in meroslovje zaradi premalo uslužbencev in sredstev meljejo res počasi.

Na istem sestanku je tehnični odbor LII sprejel tudi predlog slovenskega standarda za bukove hlode: PSIST - 1015 oziroma osnutek spremenil v predlog, ki gre v javno obravnavo. Napovedane so že pripombe, tako da bo standard po ponovni razpravi v delovni skupini lesarjev in gozdarjev lahko doživel še kakšno spremembo. Ker zaradi že do sedaj dolgega in temeljitega dogovarjanja ne pričakujemo velikih sprememb, ga tudi objavljamo v obliki tablice. Spet ga lahko primerjamo s prvotnim predlogom (LIPOGLAVŠEK 1994) in vidimo, da še vedno sloni na JUS-ih. Namen uporabe ni bil povsem opuščен, saj je obdržal hlode za luščenje, ki so najbližje kakovosti C in hlode za prage, ki so približno enako vredni kot hlodi kakovosti D. Deloma je predlog upošteval tudi evropsko standardizacijo razvrščanja po kakovosti listavcev EN 1316/1-3, kjer pa je standard za bukev, hrast in topol dokončno sprejet (1997), za jesen in javor pa je šele predlog. Kljub temu velja o uveljavitvi standarda v Evropi isto, kot je bilo že povedano za iglavce, razlike med drža-

vami so morda še večje. Ta evropski standard pa postavlja omejitve glede mer razen za najslabši D razred in tako samo hlodi spadajo v razrede A, B in C, ves ostali okrogli les pa v kakovostni razred D. Bukovo oblovino kakovosti A in B razvršča še na belo in rdečo ali tako z zdravo nepravo črnjavo.

Upam, da bodo sprejeti in objavljeni slovenski standardi dober pripomoček pri prometu z lesom in osnova za boljše pridobivanje, zlasti krojenje lesa. Sprejetje standardov za hlode bo, upajmo, spodbudilo hitrejše sprejemanje še drugih potrebnih standardov: za merjenje, za ugotavljanje napak lesa in za druge sortimente okroglega lesa.

VIRI

- BITENC, B., 1997. Z zamudo, pa vendar - predlog novih slovenskih standardov za hlode iglavcev v javni obravnavi. *GozdV*, 55, 10, s. 486-488.
- LIPOGLAVŠEK, M., 1992. Razvrščanje hlodov iglavcev po standardih. *GozdV*, 50, 5-6, s. 267-276.
- LIPOGLAVŠEK, M., 1994. Standard za bukove hlode. *GozdV*, 52, 1, s. 22-30.
- LIPOGLAVŠEK, M., 1996. Določanje kakovosti proizvodov. Izzivi gozdne tehnike. posvetovanje GIS, BF, ŠF Zagreb, Ljubljana, s. 67-72.
- LIPOGLAVŠEK, M., 1997. Kakovost gozdnih lesnih proizvodov, Zbornik gozdarstva in lesarstva 51 (1996), s. 59-65.
- SIST 1014, 1998. Gozdni lesni proizvodi - Hlodi iglavcev, USM (Urad za standardizacijo in meroslovje), Ljubljana.
- PSIST 1015, 1998. Gozdni lesni proizvodi - Bukovi hlodi, USM (Urad za standardizacijo in meroslovje), Ljubljana.
- pr EN 1927/1-3, 1995. Qualitative classification of soft wood round timber - CEN - European Committee for Standardisation, Bruselj.
- EN 1316/1-3, 1997. Hardwood round timber. Qualitative classification - CEN - European Committee for Standardisation, Bruselj.

SIST - 1014:1998 HLODI IGLAVCEV

KAKOVOST	MIN. PREMER	MINIM. DOLŽINA		GRČE (ali venci)		KRIVOST	KONIČNOST	ZAVITOST	NAPAKE SRCA	RAZPOKE	NAPAKE OBODA	ČRIVOST MUŠCAVOST	OBODNA RAVNOST, MODRINA
		Smreka, jelka	Drugi iglavci	Zrasle	Nezrasle								
	d (cm)	l (m)	l (m)	š/m mm	mm	š./m mm	mm	% t	% d	% d	% d	del d	% d
A	35	4	3	∞ - 6	-	2	3	5	-	-	-	-	-
			20% 2,5	1/m - 20									
B	25	4	3	∞ - 20	∞ - 6	3	4	10	10	d ≤ 35: -	10	-	-
			20% 2,5	1/m - 40	3/m - 20					d > 35: 1/4			
C	20	3	2,5	∞ - 40	∞ - 20	3	6	20	25	1/2	15	-	20
				1/m > 40	3/m - 40								
D	20	3	2	∞	∞ - 40	5	10	∞	50	1/2	30	-	∞
					3/m > 40								

- ni dovoljeno, / ni določeno, ∞ neomejeno dovoljeno

Dolžine napredujejo pri smreki, jelki po 25 cm, pri drugih iglavcih po 10 cm.

Nadmera l - 2 cm/m, najmanj 5 cm, največ 20 cm (JUS D.B0.022:1984).

prEN 1927 - OKROGLI LES IGLAVCEV - RAZVRŠČANJE PO KAKOVOSTI - DOVOLJENE NAPAKE

KAKOVOST MERE	DREVENNE VRSTE	GRČE					ZAVITOST	EKSCEN-TRICNOST	REAKCIJSKI LES	KRIVOST	KONIČNOST	RAZPOKE	KOLESVOST	ČRIVOST MUŠCAVOST	GNILoba	RAVNOST MODRINA
		Zrasle zdrave	Na-zrasle	Na-gnite	SMOLIKA	ŠIRINA BRANIK										
		mm	mm	mm	š./3m	mm	cm/m	% d	%	cm	cm	del d	del d			
A	Jelka								1							
	Smreka					do 4	3	10				d > 35 cm: -	d > 35 cm			
	Bor	-	-	-	-				2			do 1/4 d	do 1/4 d			
	Macesen															
B	Duglazija					do 6										
	Jelka	-50	-30			do 7	15		d ≤ 35 cm: 1	d ≤ 35 cm: 1	d > 35 cm:					
	Smreka	-50	-30			do 7	15		d > 35 cm: 1,5	d > 35 cm: 1,5	do 1/4 d					
	Bor	-50	-40	-	1	do 8	7	20	10			d > 35 cm:				
	Macesen	-50	-30							d ≤ 35 cm: 1,5	d > 35 cm: 2,5	d > 35 cm:				
	Duglazija	-60	-40			do 8			/	d ≤ 35 cm: 2 (ma 1)		do 1/3 d				
C	Jelka		-70	-60					d ≤ 35 cm: 1,5							
	Smreka		-70	-60					d > 35 cm: 2						v beljav	
	Bor	∞	-70	-50	∞				30			do 1/2 d	do 1/3 d		∞	
	Macesen		-70	-60					/	d ≤ 35 cm: 4					∞	
	Duglazija		-80	-60					/	d > 35 cm: 2					∞	
	Jelka															
D	Smreka								5							
	Bor	∞							6						∞	
	Macesen								/	d ≤ 35 cm: 6					∞	
	Duglazija							/	/	d > 35 cm: 5					∞	

- ni dovoljeno, / ni določeno, ∞ neomejeno dovoljeno

Kakovost lahko ocenjujemo tudi po namišljenih sekcijah kosov dolžine vsaj 3 m.

Iz domače in tuje prakse

PSIST - 1015:1998 - BUKOVI HLODI

KAKOVOST	MIN. PREMER d (cm)	MIN. DOLŽ. l (m)	GRČE		KRIVOST % l	ZAVITOST % d	NAPAKE SRCA % d	ZDRAVA NEPR. ČRN. % d	MPRAZ. NEPR. ČRN. % d	RAZPOKE % d	NAPAKE OBODA % d	ČRVIVOST MUŠIC. % kosov	PRAVOST ZADUSENOST
			Zdrave šl/m; % d	Slepice šl/m									
A	40	2	∞ - 10 1/m - 20	-	2	5	10	15	10	-	5	-	-
B	30	2	∞ - 20 1/m - 20%	∞ - 20 1/m - ∞	4	10	20	50	30	-	10	-	-
C	25	2	∞ - 40 2/m - 30%	∞ - 20 2/m - ∞	8	20	30	70	50	1 d	20	-	-
D	20	2	∞ d = 8	∞ - 20 3/m - ∞	∞	∞	50	∞	∞	2 d	20	∞	∞
P	30	2.5	∞ ležišča < 40	∞ - 20 glo. 1/2d ∞	3	20	-	∞	50	20 cm	20	5	-
L	35	2	∞ - 20 2/m - 40	∞ - 20 glo. 2/3d ∞	2	20	30	70	50	1 - 1 d. 1/2 d	-	-	-

Napake srca: gniloba, zvezdasta nepravna črnjava, kolešivost, dvojno srce, ekscentričnost.

Napake oboda: rane, zatesi. Žlebatost, oboodna gniloba, viasla skorja.

Dolžine napredujejo po 10 cm, minimalna nadmera=10 cm, razen pri A: - ni dovoljeno, / ni določeno, ∞ neomejeno dovoljeno.

EN 1316-1 (1997) OKROGLI LES BUKVE - RAZVRŠČANJE PO KAKOVOSTI - DOVOLJENE NAPAKE

KAKOVOST	MIN. d cm	MIN. l m	GRČE Zdrave število, Σ premerov/3 m	Nagnile Glob. slep.	ŠIRINA BRANK mm	ZAVITOST cm/m	EKSCENTR. % d	KRIVOST % l	OVALNOST % d	ŽLEBATOST	RAZPOKE		ČRVIVOST % d	GNILoba % d	MPRAZ. NEPR. ČRN. % d	ZVEZ. NEPR. ČRN. % d	ZDRAVA. NEPR. ČRN. % d	T BOLEZEN
											Enoj.	Zvez.						
A	35	3	-	-	≥ 4	5	10	2	15	-	-	-	10	20	-	-	-	-
B	30	3	skupaj 3/3 m Σ premerov do 200 mm 40 mm ∞	-	/	9	20	4	∞	-	∞	-	15	30	10	-	-	-
C	25	3	∞ Σ d ≤ 120 mm	∞	/	∞	∞	8	∞	∞	∞	-	25	∞	40	∞	∞	∞
D	/	/	∞	∞	/	∞	∞	∞	∞	∞	∞	∞	∞	∞	∞	∞	∞	∞

- ni dovoljeno, / ni določeno, ∞ neomejeno dovoljeno

A - D: 40 % volumna mora biti uporabna; rdeča oblogina: do 100 % zdrave nepravne črnjave.